

EDITORIAL

Ucraina. Repere istorice, culturale și politice

[Ukraine. Historical, Cultural and Political Landmarks]

Ihor PROKOPCHUK
Sabin DRĂGULIN

Abstract: *The large-scale war of aggression launched by the Russian Federation against Ukraine in February 2022 triggered a succession of crises at both European and global levels, unfolding against the broader transformation of the international system from a predominantly unipolar configuration towards an increasingly multipolar one. The European Union and European states have been affected politically, economically, socially and strategically by the consequences of both the outbreak and the protracted duration of the war. The EU's response to the conflict, expressed through multiple instruments and levels of action, reflects a European vision of international coexistence grounded in respect for human rights, international law and the sovereignty of states. By contrast, the Russian Federation's military aggression against Ukraine embodies a conception of international relations based on domination and on the exercise of direct or indirect control through coercion and the use of force. The articles included in this issue of the political science journal Polis address a diverse range of topics and, without claiming to provide an exhaustive account, offer relevant perspectives for a deeper understanding of current political, military and geopolitical developments, processes of structural reform, and issues concerning national and cultural minorities.*

Keywords: *Ukraine, history, politics, geopolitics, independence.*

Ucraina este unul dintre cele mai întinse state europene și ocupă o poziție geopolitică de importanță majoră între Europa Centrală și de Est, regiunea Mării Negre și spațiul eurasianic extins. Poziția sa geografică, resursele naturale, capitalul uman,

capacitățile productive și agricole, precum și potențialul științific și tehnologic îi conferă o importanță semnificativă pentru funcționarea rețelelor europene de transport, energie și comerț. Totodată, poziția strategică a Ucrainei îi atribuie un rol important

în configurarea arhitecturii de securitate de pe flancul estic al Uniunii Europene și al NATO.

Războiul de agresiune pe scară largă declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei în februarie 2022 reprezintă una dintre cele mai grave provocări la adresa ordinii europene de securitate din perioada de după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial. Acesta a generat transformări geopolitice, economice, sociale și demografice profunde, plasând Ucraina în centrul unor evoluții ale căror consecințe vor influența atât perspectivele dezvoltării sale ca stat, cât și configurația sistemului european și internațional de securitate pe termen lung. Agresiunea rusă a evidențiat vulnerabilitățile mecanismelor consacrate de securitate internațională în raport cu acțiunea unui stat care recurge la forță militară, presiune politică, coerciție economică, operațiuni informaționale, atacuri cibernetice și alte instrumente hibride pentru atingerea unor obiective geopolitice.

Războiul ruso-ucrainean are o semnificație care depășește în mod fundamental cadrul unei confruntări bilaterale. Desfășurarea și consecințele sale influențează direct mediul european de securitate, relațiile transatlantice, economia internațională, piețele energetice și alimentare, fluxurile comerciale și sistemele de comunicații strategice. Războiul a pus sub semnul întrebării eficiența unor instrumente tradiționale de descurajare și a mecanismelor de drept internațional destinate prevenirii agresiunii, determinând, în același

timp, o reevaluare a abordărilor statelor în materie de apărare, autonomie strategică, securitate energetică și reziliență a infrastructurilor critice. În acest context, rezistența Ucrainei în fața agresiunii ruse a devenit unul dintre factorii importanți ai transformării sistemului de relații internaționale și un element relevant în procesul de reconfigurare a arhitecturii europene de securitate.

Războiul a provocat pierderi considerabile la nivelul potențialului uman, economic și infrastructural al Ucrainei. În același timp, statul ucrainean a demonstrat o capacitate semnificativă de adaptare și de menținere a funcționalității instituțiilor sale esențiale. În pofida riscurilor generate de continuarea operațiunilor militare, a distrugerii capacităților de producție și a infrastructurii, a deficitului de forță de muncă și a presiunii bugetare considerabile, economia ucraineană își păstrează potențialul unei redresări treptate. Potrivit estimărilor disponibile, PIB-ul nominal al Ucrainei ar urma să crească de la aproximativ 227,6 miliarde de dolari SUA în 2026 la 244,8 miliarde de dolari în 2027. Acești indicatori trebuie însă interpretați în contextul funcționării unei economii aflate în condiții de război, în care o parte semnificativă a resurselor publice este alocată apărării, iar menținerea stabilității macroeconomice depinde, într-o măsură importantă, de continuitatea sprijinului financiar internațional.

În asemenea condiții, reziliența socioeconomică devine o componen-

tă indispensabilă a securității naționale. Capacitatea statului de a asigura funcționarea infrastructurii critice, de a finanța sectorul apărării, de a menține mecanismele de protecție socială și nivelul ocupării forței de muncă, precum și de a garanta continuitatea serviciilor publice esențiale influențează direct capacitatea societății și a instituțiilor de a susține rezistența în fața agresiunii. În consecință, politica economică a Ucrainei dobândește o dimensiune de securitate tot mai pronunțată, iar menținerea stabilității macrofinanciare devine unul dintre elementele centrale ale rezilienței generale a statului.

Dimensiunea socială a războiului este la fel de amplă. Prolungirea confruntării armate a determinat strămutarea forțată a milioane de cetățeni, pierderea locuințelor și a bunurilor, accentuarea tendințelor demografice negative, diminuarea potențialului forței de muncă și creșterea presiunii asupra sistemului de protecție socială. În acest context, o atenție deosebită trebuie acordată creării condițiilor pentru revenirea cetățenilor ucraineni aflați în afara țării, integrării persoanelor strămutate intern, reintegrării veteranilor, refacerii capitalului uman, gestionării consecințelor psihologice ale războiului și asigurării accesului la educație și servicii medicale. Politica socială a statului, atât în timpul războiului, cât și în perioada postbelică, dobândește astfel o importanță strategică, întrucât conservarea și refacerea capitalului uman vor influența în mod decisiv capacitatea Ucrainei de redresare economică și

perspectivele sale de dezvoltare pe termen lung.

Un factor esențial pentru menținerea rezilienței statului ucrainean îl reprezintă, în continuare, sprijinul financiar internațional. Cooperarea cu Fondul Monetar Internațional, Uniunea Europeană, Banca Mondială și alți parteneri internaționali contribuie la acoperirea decalajului semnificativ dintre necesitățile bugetare și veniturile interne, la menținerea cheltuielilor publice esențiale și la asigurarea stabilității macrofinanciare. În același timp, dependența de asistența externă generează o provocare strategică suplimentară: Ucraina trebuie să asigure predictibilitatea relațiilor cu partenerii internaționali, continuând, concomitent, reformele instituționale și economice, sporind eficiența administrației publice și creând condițiile necesare pentru refacerea atractivității investiționale a economiei. Pe termen lung, obiectivul central îl reprezintă tranziția graduală de la un model bazat preponderent pe sprijin financiar de urgență la unul de dezvoltare economică sustenabilă, susținut de investiții private, modernizare tehnologică și o integrare tot mai profundă a Ucrainei în lanțurile europene de producție, valoare și finanțare.

Lupta Ucrainei împotriva agresiunii ruse are un caracter multidimensional. Aceasta presupune desfășurarea operațiunilor de apărare, consolidarea capacităților industriei de apărare, dezvoltarea sistemelor fără pilot și a altor tehnologii cu relevanță militară, protejarea infrastructurii critice, menținerea rezilienței economice, precum

și contracararea amenințărilor informaționale și cibernetice. În paralel, o componentă esențială a strategiei Ucrainei o constituie acțiunea diplomatică internațională, orientată spre consolidarea și menținerea sprijinului politic, financiar, militar și umanitar. Articularea rezilienței interne cu sprijinul și cooperarea internațională reprezintă astfel unul dintre factorii determinanți ai capacității Ucrainei de a susține rezistența în fața unui adversar care dispune de resurse militare și economice considerabil mai mari.

În acest cadru, aprofundarea cooperării Ucrainei cu statele membre ale Uniunii Europene și NATO, cu Statele Unite ale Americii și cu alți parteneri internaționali a dobândit o importanță deosebită. Diplomația ucraineană urmărește extinderea și consolidarea coaliției statelor care susțin suveranitatea și integritatea teritorială a Ucrainei, menținerea presiunii exercitate prin regimurile de sancțiuni asupra Federației Ruse, asigurarea sprijinului necesar apărării și dezvoltarea unor mecanisme de redresare și reconstrucție pe termen lung. Un domeniu distinct și cu implicații structurale îl reprezintă integrarea europeană a Ucrainei, care, în condițiile războiului, a dobândit nu doar o semnificație politică, ci și una economică și de securitate. Procesul de aderare la Uniunea Europeană presupune, dincolo de obiectivul integrării propriu-zise, un amplu proces de transformare instituțională, care implică consolidarea statului de drept și a instituțiilor democratice, adapta-

rea cadrului normativ și administrativ la standardele europene, creșterea competitivității economice și întărirea rezilienței sociale.

În paralel, se aprofundează cooperarea practică dintre Ucraina și statele Europei Centrale și de Est, care resimt în mod direct consecințele transformării mediului de securitate de pe continent. În acest context, o importanță deosebită o dobândesc dezvoltarea infrastructurii regionale și a coridoarelor de transport și energie, consolidarea securității în regiunea Mării Negre, coordonarea politicilor în domeniul sancțiunilor, precum și extinderea cooperării în industria de apărare. Această dinamică contribuie treptat la configurarea unui nou spațiu regional de cooperare în materie de securitate, în cadrul căruia Ucraina nu este doar beneficiară a sprijinului internațional, ci și un contributor activ la dezvoltarea unor capacități comune de securitate și la consolidarea conectivității economice regionale.

În același timp, reziliența militară nu poate constitui singurul fundament al strategiei pe termen lung a Ucrainei. Una dintre prioritățile centrale ale statului o reprezintă crearea condițiilor pentru încetarea războiului și instaurarea unei păci capabile să asigure securitatea pe termen lung și să reducă riscul repetării agresiunii. Viziunea Ucrainei asupra păcii se întemeiază pe principiile suveranității și integrității teritoriale, pe respectarea dreptului internațional, pe asumarea răspunderii de către statul agresor și pe instituirea unor garanții de securitate credibile. Din această perspec-

tivă, este esențial ca pacea să nu fie redusă la o simplă încetare temporară a ostilităților, ci să presupună instituirea unui cadru de securitate durabil, capabil să descurajeze și să prevină o nouă agresiune.

Atingerea unui asemenea rezultat presupune articularea unui ansamblu de măsuri diplomatice, politice, juridice, economice și de securitate. Ucraina urmărește consolidarea sprijinului internațional pentru procesul de negociere, coagularea partenerilor în jurul principiilor unei soluționări juste și durabile, dezvoltarea unor mecanisme credibile de garantare a securității și menținerea presiunii internaționale asupra statului agresor. Printre componentele esențiale ale unei viitoare soluționări se numără revenirea persoanelor transferate sau deportate ilegal, inclusiv a copiilor, schimbul și repatrierea prizonierilor de război, asigurarea răspunderii pentru crimele internaționale, repararea prejudiciilor provocate de război și reconstrucția infrastructurii distruse.

O importanță deosebită revine, în acest context, răspunderii internaționale pentru crimele comise în cursul agresiunii ruse. Principiul inevitabilității răspunderii este relevant nu numai pentru Ucraina, ci pentru credibilitatea întregului sistem internațional, întrucât impunitatea în cazul unor încălcări grave și sistematice ale dreptului internațional riscă să creeze precedente periculoase și să slăbească mecanismele destinate descurajării unor agresiuni viitoare. Dezvoltarea mecanismelor internaționale de documentare și investigare a crimelor,

de tragere la răspundere a persoanelor responsabile și de asigurare a despăgubirilor pentru victime reprezintă, prin urmare, o componentă indispensabilă a unei păci juste și durabile și, în același timp, o condiție importantă pentru consolidarea încrederii în ordine juridică internațională.

După încheierea fazei active a războiului, Ucraina se va confrunta cu una dintre cele mai complexe provocări din istoria sa contemporană: reconstrucția și modernizarea statului. Procesul nu se va limita la refacerea fizică a infrastructurii distruse, ci va presupune o transformare structurală a economiei, modernizarea administrației publice, refacerea și dezvoltarea capitalului uman, crearea condițiilor pentru revenirea cetățenilor, atragerea investițiilor și aprofundarea integrării Ucrainei în spațiul economic european. Amploarea necesităților de reconstrucție conferă acestui proces o dimensiune europeană și internațională, transformându-l într-una dintre provocările majore ale politicii europene contemporane. În același timp, reconstrucția poate constitui o oportunitate pentru modernizarea tehnologică a economiei ucrainene, dezvoltarea unor noi capacități și sectoare de producție, modernizarea sistemului energetic, accelerarea transformării digitale și constituirea unui model de dezvoltare competitiv.

Reconstrucția va reprezenta, astfel, un proces complex de modernizare socioeconomică, orientat spre consolidarea unui stat modern, competitiv și avansat din punct de vedere

tehnologic, capabil să își asigure într-o măsură tot mai mare propria securitate și să participe activ la configurarea politicilor europene. Resursele necesare acestui proces nu se vor limita la finanțarea internațională, ci vor include capitalul uman, investițiile private, capacitatea instituțională a statului, dezvoltarea antreprenoriatului și capacitatea economiei ucrainene de a se integra tot mai profund în piața europeană.

Etapă actuală a evoluției Ucrainei se caracterizează, prin urmare, prin desfășurarea simultană a mai multor procese interdependente: lupta armată pentru apărarea suveranității și integrității teritoriale; consolidarea și transformarea sistemului de reziliență statală și societală; adaptarea sistemului socioeconomic la condițiile războiului; aprofundarea parteneriatelor internaționale; integrarea europeană și apropierea de structurile euro-atlantice; consolidarea securității regionale; precum și identificarea unui cadru cuprinzător pentru instaurarea unei păci juste și durabile. Aceste procese nu pot fi analizate separat, întrucât capacitatea Ucrainei de a-și apăra statalitatea și de a-și proiecta dezvoltarea pe termen lung depinde de articularea capacității militare cu acțiunea diplomatică, reziliența economică și socială, capacitatea instituțională internă și sprijinul partenerilor internaționali.

În acest context se înscrie și prezentul număr al revistei de științe politice *Polis*. Secțiunea tematică reunește douăzeci de eseuri, articole și studii, cărora li se adaugă patru

contribuții în secțiunea *Varia*, oferind perspective diferite asupra Ucrainei contemporane, asupra războiului, transformărilor geopolitice și instituționale, identităților, minorităților naționale și culturale, precum și asupra relațiilor intelectuale și literare dezvoltate în spațiul regional.

Sumarul secțiunii tematice se deschide cu eseuul profesorului Anton Carpinski, sugestiv intitulat *Ucraina în orizontul Europei. Construcția culturală a sensului european*, și continuă cu contribuțiile unor profesori și cercetători din România, Ucraina, Georgia și Grecia: Michail Theodosiadis, *Normative Realism and Promethean Recognition: Simone Weil and the Russia-Ukraine War*; Alexandru Drăgulin, *Ordini concurente ale vecinătății: Politicile Federației Ruse și ale Uniunii Europene față de Ucraina după 1991*; Anatoliy Kruglashov, *Para bellum: A long-lasting awakening of Europe vizavi Russian retroimperial ambitions*; Sorin Bocancea, *Ukraine: At the Forefront of a Changing World*; Alexandru Muraru, *Lecțiile Ucrainei: revoluția militară a războiului bazat pe inovare. Adaptare continuă, reziliență strategică și transformarea vulnerabilității în avantaj operațional*; Alexandru Grumaz, *Ukraine Is Changing the Rules of War: The Lessons of 2026 the West Can No Longer Afford to Miss*; Nataliia Nechaieva-Yuriichuk, *Words and Weapons: Disinformation and Technology in Russia's War Against Ukraine*; Daniel Gheorghe, *Arhitectura războiului hibrid contemporan*:

Tacticile asimetrice ale Rusiei amenință stabilitatea României; Lavinia Pruteanu, *Collective Trauma and Resilience in Contemporary Ukraine: War, Identity, and Psychosocial Reconstruction*; Ivan Osadtsa și Volodymyr Fisanov, *Post-War Ukraine (Political Challenges, Forecasts, Possible Solutions)*; Myroslava Lendel, *Ethnic minorities as cross-border cooperation actors in Visegrad group countries and Ukraine*; Oksana Datso, *Language and legal culture: a question of correlation*; Dmytro Byelov și Myroslava Bielova, *Integrity and legal ideology: a question of correlation*; Marin Gherman, *Integrarea defensivă: transformări identitare ale românilor din Ucraina în timpul războiului*; Marian Tokar și Taras Datso, *Prospects for Public Interaction Between National Minority Civil Society Organizations and Territorial Communities in Ukraine*; Alexandre Kukhianidze și Nino Kukhianidze, *Criminalization and Anti-Corruption in Ukraine and Georgia*; Sophio Chkhatarashvili și Nino Naskidashvili, *Georgian-Ukrainian Literary Relations in the Post-Soviet Era*; Nana Gaprindashvili și Ivane Mtchedeladze, *Ukrainian Literature in the Academic Space of Tbilisi State University: The History of Teaching and the Transformation of Paradigms*; Nicoleta Zagura, *Circulația paradigmei intelectuale a lui Petru Movilă*.

Profesorul Anton Carpinski pornește de la întrebarea dacă Europa poate fi înțeleasă exclusiv ca proiect politic și instituțional sau dacă semnificația sa se construiește, la un nivel

mai profund, prin memorie, cultură și raportarea la alteritate. Ucraina devine, în acest cadru, spațiul privilegiat al investigației. Folosind muzica drept paradigmă a relației dintre memorie, tensiune și rezonanță, eseu argumentează că Europa nu se definește prin absența diferențelor, ci prin capacitatea de a le asculta, de a le pune în relație și de a construi, pornind de la această pluralitate, un spațiu comun al semnificației. Din această perspectivă, Ucraina nu reprezintă doar o problemă cu care Europa este confruntată, ci una dintre întrebările fundamentale prin intermediul cărora aceasta este chemată să își redefinească sensul într-o nouă etapă a evoluției sale istorice.

Profesorul Michail Theodosiadis pornește de la constatarea că războiul ruso-ucrainean este analizat cu precădere prin grilele realismului clasic, ale constructivismului sau ale diferitelor abordări de inspirație marxistă și propune, în schimb, o lectură întemeiată pe filosofia lui Simone Weil și, în particular, pe interpretarea pe care aceasta o oferă *Iliadei* lui Homer. Din această perspectivă, analiza pune în lumină dimensiunea metafizică a „forței”, înțeleasă ca o putere coplesitoare, capabilă să îi dezumanizeze atât pe cei asupra cărora se exercită, cât și pe cei care ajung să o exercite. Urmărind implicațiile acestui concept, autorul avertizează asupra riscului ca elitele politice să preia tocmai mecanismele și patologiiile împotriva cărora luptă, contribuind astfel, chiar și involuntar, la o dinamică sistemică a escaladării. Artico-

lul susține, în consecință, că evitarea unei logici a anihilării presupune depășirea exclusivității paradigmei supremației militare și conservarea acestor spații intermediare în care interacțiunea etică și recunoașterea celuilalt rămân posibile.

Cercetătorul Alexandru Drăgulin utilizează o metodă de comparație structurată și focalizată pentru a analiza concepțiile spațiale, instrumentele de influență și integrare, precum și obiectivele regionale urmărite de Federația Rusă și Uniunea Europeană în raport cu Ucraina. Studiul evidențiază caracterul concurent al celor două proiecte de vecinătate: Federația Rusă a urmărit menținerea Ucrainei într-un spațiu post-sovietic ierarhizat, în care autonomia strategică a statului ucrainean să rămână limitată, în timp ce Uniunea Europeană a promovat un model întemeiat pe asociere și condiționalitate, căruia, după 2022, i s-a adăugat perspectiva integrării instituționale. Analiza permite astfel înțelegerea raportului dintre cele două modele nu doar ca expresie a unei competiții geopolitice, ci și ca manifestare a unor concepții diferite asupra suveranității, vecinătății și ordinii regionale.

Profesorul Anatoliy Kruglashov analizează principalele amenințări generate de politica Federației Ruse la adresa Ucrainei și a securității europene și examinează posibile modalități de depășire a vulnerabilităților și obstacolelor care afectează solidaritatea europeană și euroatlantică. În interpretarea autorului, Rusia a optat pentru restaurarea statutului și a ca-

pacității sale de proiecție imperială, dezvoltând politici tot mai agresive atât în plan intern, cât și în raporturile cu statele din vecinătatea sa. Semnalele acestei evoluții nu au lipsit și nici nu au fost necunoscute statelor vecine sau actorilor occidentali; cu toate acestea, avertismentele succesive au fost adesea subestimate, relativizate sau ignorate. Conflictele și crizele de securitate din spațiul post-sovietic, inclusiv cele care au afectat Georgia, Republica Moldova și Caucazul de Sud, au fost mult timp tratate ca fenomene regionale cu implicații limitate pentru securitatea Uniunii Europene și a NATO, o percepție ale cărei limite au devenit tot mai evidente odată cu deteriorarea accelerată a mediului european de securitate.

Profesorul Sorin Bocancea interpretează războiul declanșat împotriva Ucrainei ca pe un catalizator al unor transformări istorice mai ample, desfășurate pe fondul reconfigurării sistemului internațional și al tranziției de la o ordine predominant unipolară către una tot mai accentuat multipolară. Apărându-și teritoriul, suveranitatea și independența, Ucraina s-a aflat, în același timp, în prima linie a confruntării dintre valorile democratice asociate sistemului politic occidental și practicile de putere specifice regimurilor autoritare. Din această perspectivă, un război cu origine regională a dobândit implicații globale, iar transformările ordinii internaționale se desfășoară astăzi inclusiv sub impactul direct al evenimentelor din Ucraina. Prin asumarea sprijinului pentru cauza ucraineană, liderii euro-

peni au contribuit, în interpretarea autorului, la revitalizarea unui proiect european confruntat anterior cu o criză de narațiune și de finalitate strategică, în timp ce noile formule de cooperare cu așa-numitele „puteri de mijloc” pot deveni componente importante ale unor viitoare sisteme de alianțe și echilibre într-o lume multipolară.

Profesorul Alexandru Muraru analizează modul în care Ucraina a reușit să transforme o vulnerabilitate militară structurală într-o sursă de avantaj operațional în războiul împotriva Federației Ruse. Studiul urmărește capacitatea statului și a societății ucrainene de a inova într-un ritm accelerat, atât tehnologic, cât și organizațional, evidențiind rolul adaptării continue, al descentralizării proceselor decizionale și operaționale, al utilizării tehnologiilor cu costuri relativ reduse și al mecanismelor de învățare rapidă. Articularea acestor elemente cu susținerea mai largă a efortului de război a permis Ucrainei să compenseze o parte dintre asimetriile inițiale de resurse și capacități și să își mențină capacitatea de apărare a independenței și suveranității.

Analistul Alexandru Grumaz continuă această direcție de analiză, argumentând că războiul din Ucraina a devenit mult mai mult decât o confruntare pentru control teritorial: el funcționează, în același timp, ca un laborator al transformării războiului contemporan, în care dronele și sistemele autonome, rețelele digitale, inteligența artificială, sistemele de comandă și control, infrastructurile

comerciale cu utilizare duală și capacitatea industrială de susținere a unui conflict de uzură sunt testate și adaptate într-un ritm fără precedent. Una dintre lecțiile centrale desprinse din această experiență este aceea că războaiele viitorului nu vor fi decise exclusiv de superioritatea tehnologică, ci și de capacitatea actorilor de a identifica schimbările din mediul operațional, de a decide, produce și adapta mai rapid decât adversarul, de a susține efortul militar pe termen lung și, în cele din urmă, de a transforma avantajul obținut pe câmpul de luptă într-un rezultat politic.

Profesoara Nataliia Nechaieva-Yuriichuk analizează modul în care Federația Rusă combină dezvoltarea și utilizarea noilor tehnologii cu instrumentele manipulării informaționale în războiul împotriva Ucrainei. Autoarea evidențiază felul în care tehnologia militară și reprezentarea publică a performanțelor acesteia pot deveni, simultan, instrumente ale dezinformării și propagandei, contribuind la construirea și difuzarea unor narațiuni menite să influențeze percepțiile asupra conflictului. Analiza urmărește, totodată, arhitectura mai largă a sistemului rus de producere și diseminare a dezinformării, mecanismele prin care mesajele sunt adaptate unor audiențe diferite și capacitatea acestora de a circula dincolo de spațiul informațional regional, dobândind relevanță la scară internațională.

Daniel Gheorghe încheie acest cvadruplu de contribuții dedicate relației dintre inovația tehnologică și transformările războiului contempo-

ran. Autorul analizează fenomenul războiului hibrid ca spectru tot mai extins de instrumente militare și non-militare folosite pentru slăbirea suveranității statelor-țintă. Autorul consideră că România este obiectul unor operațiuni specifice războiului hibrid orchestrate împotriva acesteia ce sunt utilizate pentru a eroda coeziunea socială, a destabiliza instituțiile statului și a submina încrederea populației în clasa politică, în autoritățile statale și în parteneriatele euro-atlantice, în condițiile în care statul nostru este pilonul strategic al Flancului Estic al NATO.

Profesoara Lavinia Pruteanu, din perspectiva formației sale de psiholog, abordează războiul din Ucraina ca pe o experiență socială cu efecte profunde asupra vieții psihologice, identitare și culturale a indivizilor și comunităților. Analiza evidențiază faptul că trauma și reziliența nu reprezintă realități care se exclud reciproc, ci procese care pot coexista și evolua simultan în condițiile unei adversități prelungite. Experiența războiului poate produce rupturi individuale și colective, dar poate genera, în același timp, mecanisme de adaptare, solidaritate și reconstrucție a sensului. Din această perspectivă, refacearea Ucrainei nu poate fi redusă la dimensiunile politice, economice și instituționale, ci presupune și un amplu proces de reconstrucție psihosocială, indispensabil refacerii capitalului uman și restabilirii coeziunii sociale.

Contribuția semnată de profesorii Ivan Osadtsa și Volodymyr Fisanov examinează posibilele direcții de evo-

luție a Ucrainei în perioada postbelică, concentrându-se asupra condițiilor politice și instituționale care vor modela procesul de redresare după încheierea războiului. Studiul identifică o serie de riscuri specifice tranziției de la guvernarea în condiții de război la funcționarea instituțională în timp de pace: persistența inerțiilor instituționale formate în timpul conflictului, centralizarea excesivă a deciziei, dificultățile restabilirii unei competiții politice funcționale, riscurile de corupție asociate procesului de reconstrucție, accentuarea disparităților regionale, diminuarea încrederii publice și posibila reducere a sprijinului internațional. În viziunea autorilor, succesul transformării postbelice va depinde de capacitatea statului ucrainean de a armoniza imperativele de securitate cu relansarea vieții democratice, consolidarea unei administrații locale eficiente, asigurarea transparenței procesului de reconstrucție, continuarea integrării europene și menținerea încrederii publice pe termen lung, evitând, totodată, transferarea în guvernarea de pace a unor practici excepționale devenite necesare în condițiile războiului.

Profesoara Myroslava Lendel analizează rolul minorităților etnice ca actori ai cooperării transfrontaliere în statele Grupului de la Vișegrad și în Ucraina. Demersul său este construit în jurul a trei ipoteze: comunitățile minoritare concentrate teritorial pot transforma resursele lingvistice, culturale și sociale în capital social transfrontalier; apartenența la Uniunea Europeană favorizează instituționali-

zarea acestei participări; iar condițiile generate de război limitează formele oficiale de cooperare, sporind, în același timp, relevanța rețelelor minoritare pentru reziliența comunităților. Articolul identifică, totodată, o problemă persistentă de „invizibilitate instituțională”: participarea minorităților poate fi semnificativă în practica proiectelor și a relațiilor transfrontaliere, fără a fi însă consemnată în mod explicit ca atare în bazele de date și mecanismele de raportare ale programelor. Autoarea concluzionează că aceste comunități pot contribui la consolidarea încrederii, la menținerea continuității legăturilor transfrontaliere, la dezvoltarea locală și la procesele de integrare europeană, însă capacitatea lor de acțiune rămâne condiționată de resursele administrative disponibile, de politicile statelor în domeniul minorităților, de raporturile cu statele înrudite și, în cazul Ucrainei, de constrângerile suplimentare generate de război și de securitizarea spațiului public.

Profesoara Oksana Datso propune o analiză a relației dintre limbaj și cultura juridică, pornind de la premisa că limbajul juridic nu constituie un simplu cod tehnic și neutru, ci este, în același timp, purtător al valorilor fundamentale, al categoriilor cognitive și al tradițiilor normative proprii unei anumite ordini juridice. Din această perspectivă, limbajul nu doar exprimă dreptul, ci participă la structurarea modului în care normele sunt înțelese, interpretate și aplicate într-un anumit context cultural. Articolul concluzionează că limbajul juridic și

cultura juridică se constituie reciproc și că reformele orientate spre îmbunătățirea accesului la justiție prin simplificarea comunicării juridice trebuie să țină seama de tradițiile culturale, istorice și doctrinare specifice fiecărui sistem de drept, evitând premisa existenței unui model universal de comunicare juridică aplicabil indiferent de context.

Profesorii Dmytro Byelov și Myroslava Bielova propun o analiză teoretică și juridică a relației dintre integritate și ideologia juridică în cadrul unei societăți democratice contemporane. Premisa de la care pornește studiul este aceea că integritatea funcționează simultan ca principiu moral și categorie juridică, oferind fundamentul etic pe care se construiesc valori juridice esențiale precum justiția, egalitatea și legalitatea și contribuind, în același timp, la configurarea ideologiei juridice, înțeleasă ca sistem de idei, valori și reprezentări prin care societatea se raportează la drept și la instituțiile sale. Dincolo de această dimensiune conceptuală, autorii examinează modul în care principiile integrității sunt transpuse în sistemul funcției publice din Ucraina prin intermediul Legii Ucrainei „Cu privire la prevenirea corupției”, al activității Agenției Naționale pentru Prevenirea Corupției, al sistemului de declarare electronică a averilor, al mecanismelor de monitorizare a stilului de viață și al procedurilor destinate prevenirii și gestionării conflictelor de interese. Articolul concluzionează că integritatea funcționează atât ca mecanism de prevenire a co-

rupției, cât și ca element determinant pentru construirea și menținerea încrederii publice în instituțiile statului.

Profesorul Marin Gherman analizează modul în care comunitățile românești din Ucraina au articular, în condițiile războiului, loialitatea față de statul ucrainean cu preocuparea pentru păstrarea propriei identități lingvistice și culturale. Din această realitate se desprinde una dintre întrebările fundamentale ale studiului: în ce condiții poate o minoritate națională să participe la apărarea statului a cărui cetățenie o deține, fără ca această solidaritate civică să presupună renunțarea la limba, cultura și instituțiile prin intermediul cărora își conservă identitatea? Analiza se întemeiază pe patru cercetări realizate de Institutul de Studii Politice și Capital Social în perioada 2022–2025, în regiunile Cernăuți, Transcarpatia și Odesa, materialul empiric reunind sondaje desfășurate în 2022 și 2025, grupuri focale cu locuitori și tineri vorbitori de limbă română, precum și un sondaj și o serie de interviuri realizate în 2024 cu reprezentanți ai instituțiilor educaționale, culturale, religioase, media și ai administrației locale.

Rezultatele cercetării indică faptul că mobilizarea în sprijinul apărării Ucrainei nu a presupus abandonarea identității etnolingvistice românești. Majoritatea respondenților au identificat Rusia drept stat agresor, au susținut apărarea Ucrainei și s-au implicat, în forme diferite, în eforturile umanitare și de susținere a apărării. În același timp, prelungirea războiului, migrația și transformările inter-

venite în sistemul de învățământ destinat minorităților naționale au amplificat preocupările privind viitorul școlilor cu predare în limba română și transmiterea intergenerațională a limbii materne. Datele analizate arată că, până în 2025, limba română a continuat să fie utilizată pe scară largă în mediul familial, în timp ce preocupările referitoare la statutul și prezența acesteia în educație și în spațiul public s-au accentuat. Studiul pune astfel în evidență o realitate identitară complexă, în care solidaritatea civică față de statul ucrainean și conservarea identității românești nu se exclud, ci se articulează în condițiile excepționale generate de război.

Profesorii Marian Tokar și Taras Datsio examinează perspectivele dezvoltării interacțiunii dintre organizațiile societății civile reprezentative pentru minoritățile naționale și comunitățile teritoriale din Ucraina, plasând această relație în contextul mai larg al descentralizării, consolidării democratice și transformării administrației publice către un model orientat spre furnizarea de servicii și către nevoile cetățenilor. Analiza pornește de la premisa că politicile publice într-un sistem democratic nu se pot limita la exercitarea controlului administrativ, ci trebuie să creeze cadrul instituțional necesar participării civice, responsabilității reciproce, reprezentării intereselor comunitare și construirii unui dialog durabil între autorități și societate. În această perspectivă, autorii concluzionează că instituționalizarea cooperării dintre organizațiile minorităților naționale și

comunitățile teritoriale poate contribui la îmbunătățirea calității serviciilor publice locale, la aprofundarea mecanismelor de guvernare participativă și la consolidarea coeziunii civice, dobândind, în același timp, o relevanță particulară pentru procesul de redresare și reconstrucție postbelică a Ucrainei.

Profesorii Alexandre Kukhianidze și Nino Kukhianidze propun o analiză comparativă a dezvoltării și rezilienței instituțiilor anticorupție din Ucraina și Georgia, urmărind modul în care două state marcate de o moștenire instituțională post-sovietică similară au ajuns să urmeze traiectorii diferite de reformă. Deși ambele țări au pornit de la instituții relativ slabe, au traversat transformări politice majore și și-au asumat perspectiva integrării europene, arhitecturile instituționale dezvoltate ulterior diferă semnificativ. Ucraina a construit un sistem anticorupție specializat, în cadrul căruia atribuțiile de investigație, urmărire penală, prevenire și soluționare a cauzelor sunt distribuite între instituții distincte, a căror autonomie este susținută, în grade diferite, prin proceduri competitive de numire, mecanisme de supraveghere din partea societății civile și condiționalitate internațională. Georgia, în schimb, a înregistrat după Revoluția Trandafirilor din 2003 o reducere substanțială a corupției de mică amploare, menținând însă un grad ridicat de centralizare a controlului politic asupra instituțiilor de aplicare a legii și asupra sistemului judiciar. Concluzia autorilor este că mecanismele de

condiționalitate ale Uniunii Europene pot contribui la consolidarea reformelor anticorupție numai atunci când sunt susținute de voință politică internă, instituții capabile să funcționeze autonom și o societate civilă activă. Existența formală a instituțiilor, în absența acestor condiții, nu este suficientă pentru a preveni riscul capturării lor politice.

Profesoarele Sophio Chkhatarashvili și Nino Naskidashvili explorează principalele evoluții ale relațiilor literare georgiano-ucrainene în perioada post-sovietică, urmărind factorii și traseele culturale care au contribuit la dezvoltarea dialogului dintre cele două societăți. Relațiile istorice dintre culturile georgiană și ucraineană s-au construit în contexte politice și culturale succesive, iar literatura și traducerea au reprezentat, atât în perioada sovietică, cât și după destrămarea Uniunii Sovietice, importante spații de întâlnire și circulație culturală. În epoca post-sovietică, aceste schimburi au dobândit semnificații noi, contribuind la consolidarea unei relații culturale care nu mai este mediată de centrul politic și ideologic sovietic, ci se dezvoltă tot mai mult prin contact direct, traduceri, inițiative editoriale și proiecte intelectuale comune. Autoarele arată că dinamica acestor relații a fost influențată atât de pandemia de COVID-19, cât și, ulterior, de războiul declanșat împotriva Ucrainei. Creșterea semnificativă a interesului pentru literatura ucraineană, însoțită de apariția unor noi traduceri și publicații, marchează, în această interpretare, o nouă etapă a

dialogului cultural dintre Georgia și Ucraina, în care literatura devine nu doar mijloc de cunoaștere reciprocă, ci și spațiu al solidarității și al redefinirii proximității culturale.

Profesorii Nana Gaprindashvili și Ivane Mtchedeladze examinează istoria predării literaturii ucrainene la Universitatea de Stat din Tbilisi, din anii 1940 până în prezent, urmărind transformările prin care acest domeniu de studiu a trecut în contexte politice, ideologice și academice profund diferite. Bazându-se pe documente de arhivă, programe universitare, manuale, lucrări academice și alte surse primare, autorii reconstruiesc principalele etape ale instituționalizării și dezvoltării studiului literaturii ucrainene în mediul universitar georgian și realizează, în același timp, o analiză comparativă a paradigmelor dominante în perioadele sovietică și post-sovietică. Una dintre ideile centrale ale studiului este aceea că, dacă în perioada sovietică predarea literaturii ucrainene se înscria într-un cadru ideologic care urmărea apropierea popoarelor Uniunii Sovietice și integrarea lor într-un spațiu cultural și politic comun, definit de paradigma oficială a regimului comunist, perioada post-sovietică a deschis un proces gradual de de-ideologizare a predării și cercetării, de consolidare instituțională a studiilor ucrainene și de extindere a repertoriului de autori, opere, teme și perspective critice. Transformarea nu privește, astfel, doar conținutul programelor universitare, ci și modul în care literatura ucraineană este repozi-

ționată academic: din interiorul unei construcții culturale sovietice comune către afirmarea și studierea ei ca tradiție literară distinctă, cu propriile evoluții istorice, identitare și intelectuale.

Cercetătoarea Nicoleta Zagura încheie seria contribuțiilor cu profil cultural și, totodată, secțiunea tematică a acestui număr printr-un studiu consacrat personalității lui Petru Movilă (1596/1597–1646/1647). În interpretarea autoarei, Petru Movilă ocupă un loc fundamental în istoria intelectuală și eclezială a Europei de Est din secolul al XVII-lea, prin capacitatea sa de a pune în circulație modele, practici și instrumente intelectuale provenite din spații culturale diferite și de a le integra într-un proiect coerent de reformă educațională și confesională. Studiul urmărește tocmai această circulație a paradigmelor și evidențiază caracterul de mediere al operei sale între tradiția ortodoxă răsăriteană și instrumentele intelectuale dezvoltate în Europa Occidentală. În concluzia autoarei, una dintre cele mai durabile dimensiuni ale moștenirii lui Petru Movilă constă în instituirea unui model de educație ortodoxă capabil să asimileze asemenea instrumente și să le reorienteze către finalitățile teologice, culturale și educaționale ale creștinismului răsăritean.

În loc de concluzie

Prin publicarea numărului tematic intitulat *Ucraina. Repere istorice, culturale și politice*, revista de științe

politice *Polis* își propune să ofere cititorilor o perspectivă plurivalentă asupra Ucrainei, privită atât prin reperele istoriei sale, cât și prin transformările, rupturile și provocările care îi definesc prezentul. Fără a urmări constituirea unei imagini exhaustive, contribuțiile reunite în acest volum pun în dialog perspective provenite din domenii diferite și permit observarea Ucrainei nu doar prin realitatea imediată a războiului, ci și prin procesele istorice, politice, instituționale, sociale și culturale care au modelat și continuă să modeleze evoluția sa.

O atenție deosebită este acordată transformării mediului geopolitic și de securitate, caracterului și consecințelor agresiunii ruse, evoluției politicii externe și de securitate a Ucrainei, efectelor socioeconomice și psihosociale ale războiului, dezvoltării relațiilor cu principalii parteneri internaționali, procesului de integrare europeană, securității regionale și reformelor instituționale. În același timp, studiile dedicate minorităților naționale, identității, limbii, culturii juridice, literaturii și circulației ideilor completează această perspectivă și arată că înțelegerea Ucrainei contemporane nu poate fi redusă la dimensiunea militară a conflictului. Războiul transformă instituții și frontiere de securitate, dar intervine, în egală măsură, asupra societății, identităților, memoriei, raporturilor dintre comunități și modului în care o națiune își proiectează propriul viitor.

Analizele reunite în acest număr, fără a avea pretenția unor abordări exhaustive, contribuie astfel la o înțelegere mai aprofundată nu numai a provocărilor cu care se confruntă în prezent Ucraina, ci și a proceselor mai ample de transformare a ordinii europene și internaționale. Experiența ucraineană concentrează, într-o formă dramatică, unele dintre întrebările fundamentale ale epocii noastre: capacitatea dreptului internațional de a limita recursul la forță, raportul dintre suveranitate și putere, reziliența instituțiilor democratice în condiții de război, rolul alianțelor și al solidarității internaționale, protejarea identităților și a minorităților în perioade de criză, precum și condițiile în care încetarea confruntării armate poate fi transformată într-o pace justă și durabilă.

Din această perspectivă, Ucraina nu este doar obiectul unei crize geopolitice și nici exclusiv spațiul în care se desfășoară un război ale cărui consecințe depășesc cu mult frontierele sale. Ea reprezintă, astăzi, unul dintre locurile în care se testează reziliența ordinii europene și internaționale și în care se conturează răspunsuri la întrebări ce vor influența arhitectura de securitate a continentului pentru deceniile următoare. Înțelegerea experienței Ucrainei devine, în acest sens, parte a efortului mai larg de a înțelege transformările lumii contemporane și condițiile în care Europa își va putea construi securitatea, stabilitatea și pacea într-o ordine internațională aflată în profundă reconfigurare.

